

vostettua". (s. 137)

Tämän jälkeen ei olekaan yllättävää, että luku "Television and the public sphere" on suoraa jatkoa uutisluvulle, ja että se sisältää kuvauksia vain niistä kokeiluista, joita on tehty "ei-narratiivisten" laityyppien parissa. Sinänsä kiinnostava on James Curranin luvun alussa muotoilema lähtökohta, jonka mukaan monimuotoisen televisio toiminnan tulisi tarjota "erilaisille ryhmille, joilla on erilaiset sosio-ekonomiset taustat, kokemukset ja ymmärrys, mahdollisuus osallistua yhteiseen ja vastavuoroiseen dialogiin". Näiden dialogien käymistä muissa kuin "vakavammassa" genreissä Holland ja muut kirjoittajat eivät tunnuta pitävän mahdollisena.

The Television Handbook tarjoaa yleiskuvan televisiotuotannosta yksityiskohtia myöten ja käsittelee myös jossain määrin niitä rajoituksia, joiden sisällä televisiotuotannon on toimittava. Holland ei sorru television tulevaisuutta, internetiä ja digitalisoitumista käsittelevissä lopetusluvuissa sen paremmin yltiöoptimismiin kuin yltiöpessimismiinäkään, vaikka esitteleeekin niin mcluhanit kuin baudrillarditkin. Television perusjako "vakavaan" ja "kevyeen", "informaatioon" ja "vihteeseen" jää kuitenkin kirjassa kyseenalaistamatta. Samoin uusinnetaan näiden jakojen sukupuolittuneisuus toteamalla jälleen, että saippuoperaan piirteet kytkeytyvät erityisesti naisten elämään. Kirjassa sukupuoli otetaan huomioon lähinnä biologisella tasolla, eli keskittymällä kuvaamaan naisten tuloa erilaisiin televisioalan ammatteihin, jotka aiemmin olivat kokonaan miehittyjä.

Kirjan vahvuuksia ovat sen moninaisuus ja jopa ajoittainen moniäänisyys. Patricia Hollandin itsensä kirjoittamien osuuksin rinnalla kulkevat lyhyet puheenvuorot eri televisioalojen ammattilaisilta, joista osa on kirjan kiinnostavinta antiä. Erityisen raikas oli tuottaja Tony Garnettin kipakka puheenvuoro brittiläisen televisiokulttuurin muutoksesta ja televisiosarjajamuodon aliarvostamisesta.

KATJIA VALASKIVI

Kriisiviestinnän tutkimus Norjasta

**Soilikki Vettenranta:
MAKING SENSE OF
CHERNOBYL NINE
YEARS AFTER:
TV News Reception Study
of the Environmental
Disaster.**

Department of Education, University of Trondheim 1998, 294 s.

Soilikki Vettenranta käsittelee väitöskirjassaan Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuden jälkeistä Norjan viranomais tiedotusta ja aiheen käsittelyä mediassa monipuolisesti: kriisi- ja riskiviestinnän tutkimisen ja kehittämisen näkökulmasta, tiedottajan ja journalistin suhteen kannalta ja monin paikoin myös sukupuolinäkökulmasta. Haastatteluaineistonsa laadullisen analyysin Vettenranta rakentaa nojautumalla Heideggerin ja Habermasin teoreettisiin ideoihin.

Tshernobylin onnettomuuden aikaan keväällä 1986 Vettenranta itse työskenteli Norjan luonnonvarain hallinnon tiedottajana. Omat kokemukset tiedotuksen ongelmista sekä onnettomuuspaikalla vierailleen työtoverin syöpäkuolema 90-luvun alussa olivat tutkijan lähtökohtina väitöskirjatöyän alkessa useita vuosia onnettomuuden jälkeen.

Vettenranta painottaa oman elämäkokemuksensa merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta: työ julkisen hallinnon tiedottajana niin Suomessa kuin Norjassakin auttoi ymmärtämään hallinnon toimintatapoja ja diskursseja. Aikaisempi työskentely journalistina oli tutustuttanut median toimintaan sisältä käsin, ja tutkijan kokemus auttoi Tshernobyli-tiedotukseen liittyneen tieteellisen argumentaation arvioimisessa.

Vettenrannan mielestä myös hänen sukupuolensa avasi miestutkijoihin verrattuna toisenlaisen pääsyn haastateltavien maailmaan. Äitinä hän pystyi paremmin samaistumaan haastateltavien äitien ja onnettomuuden aikana raskaana olleen naisen kokemuksiin. Oma lapsuus syrjäisellä maaseudulla auttoi ymmärtämään

alemmiin koulutettujen haastateltavien elämänpääriä. Jopa ulkomaalaisuudessaan Vettenranta näki positiivisia puolia: haastateltavien silmissä hän ei vaikuttanut akateemisesti artikuloivalta tutkijalta, vaan tavalliselta ihmiseltä kielivirheineen.

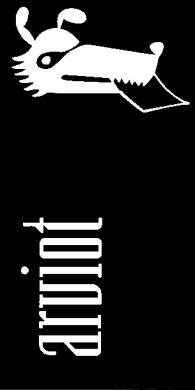
Reseptio- tutkimus?

Vettenrannan mukaan työn päätaivoitteena oli selvittää Tshernobylin onnettomuutta koskevien TV-uutisten tulkintaa. Kirjan alaosikon mukaan kyseessä on ympäristökatastrofia koskeva tv-uutisten vastaanottotutkimus. Reseptiotutkimukseksi teoksen menetelmä on poikkeuksellinen: uutisten vastaanottoa ei tutkittu niiden "ensimmäisen" vastaanoton yhteydessä, vaan yhdeksän vuotta onnettomuuden jälkeen.

Vettenranta kokosi empirisen tutkimusaineistonsa haastatteleamalla 15 norjalaista keväällä 1995. Kolmannes haastatelluista oli Tshernobylin kriisitiedotuksessa mukana olleiden viranomaisorganisaatioiden edustajia (ei julkisuudessa ollutta johtoporrasta), kolmannes journalistia ja viimeinen kolmannes maallikkoja, jotka onnettomuuden aikaan asuivat radioaktiivisen saasteen pahimmin koskettamalla alueella Norjassa. Haastateltavien valinnalla Vettenranta pyrki saamaan mahdollisimman monipuolisesti sekä onnettomuuden että sitä koskevan viestintäprosessin kanssa tekemisissä olleiden kokemukset ja tulokset mukaan tutkimusaineistoon.

Keskeinen osa jokaista haastateltelua oli 40 minuutin mittaisen TV-uutiskoosteen katsominen yhdessä haastateltavan kanssa ja keskustelu siitä.

Vettenrannan mukaan haastateltujen tarkoitus oli selvittää, kuinka jälkikäteen esitetyt tv-uutiset vaikuttavat haastateltavien tulkintoihin onnettomuudesta, millaisia menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta koskevia ajatuksia, reaktioita ja assosiaatioita uutiset herättävät niiden katsomistilanteessa. Erityisesti Vettenranta kiinnitti huomiota siihen, millainen tiedo-

tus aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta katsojissa.

Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli pohtia tv- uutisten mahdollisuuksia ja rajoituksia auttaa ihmisiä selviämään katastrofien yhteydessä sekä kehittää riskiviestinnän tutkimuksen teoriaa.

Se, voidaanko Vettenrannan tutkimusta pitää reseptiotutkimuksena, on jokseenkin epäolennaista. Kysymys on moniulotteisesta kriisiviestintäprosessin eri osapuolten välisten ja merkityksenannon rakentumisen tutkimisesta, jossa tv-uutiskooste on toiminut virikkeenä asioiden muistiin palauttamiselle ja keskustelulle.

Teos on huolellisesti kirjoitettu, ja itse Tshernobyl-tiedotuksen ja kriisiviestinnän lisäksi se antaa ideoita (ja herättää vastaväitteitä) haastattelututkimuksen metodeista ja laadullisen aineiston analyysistä kiinnostuneille.

Heideggerista Habermasiin

Teoksen alkuluvuissa kirjoittaja referoi laajasti aikaisempia riski-, katastrofi- ja kriisiviestintää koskevia tutkimuksia. Sekä omien Tshernobylin aikaisten kokemustensa että tieteellisen näkökulmansa vuoksi Vettenranta pitää aikaisempien tutkimusten instrumentaalista ja tiedon siirtoon perustuvaa viestintämallia rajoittuneena niin tiedotamisessa kuin sen tutkimisessakin.

Vettenrannan oma lähestymistapa perustuu fenomenologishermeneuttiselta pohjalta lähtevään konstruktivismiin. Siinä kriisejä ja riskejä käsittelevien viestien vastaanotto nähdään vuorovaikutusprosessina, jossa merkitys syntyy viestin, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin sekä vastaanottajan viestinnällisen kompetenssin perustalta.

Haastatteluaineiston ja siihen sisältyvän tv-uutiskoostetta koskevan keskustelun analyysi on pikemminkin teoria- kuin aineistovetoista. Aluksi Vettenranta jäsentää haastateltavien puhetta Heideggerin ontologisten käsitteiden avulla. Tutkija kertoo filosofisten peruskysymysten nousseen esiin haastattelutekstejä lukemalla.

Teoksessa esitystapa on kuitenkin sellainen, että analyysin lähtökohdista ovat Heideggerin todellisuuden käsittämisen kategoriat (aika, paikka, mielen tila, huolenpito, ahdistus, pelko jne) ja niistä käydyn teoreettisen keskustelun referointi. Haastattelukatkelmia käytetään kuvaamaan ja havainnollistamaan teoreettista kehitystä.

Vettenranta soveltaa Heideggerin ontologisia käsitteitä yhden haastateltavansa, otoksen maalikkoja edustavan saamelaisen poronhoitajan "Mari Fjällin" puheen tulkintaan.

Mari Fjällin edustamien Norjan eteläsaamelaisten koko elämäntapa – heideggerilaisittain käsitys ajasta, paikasta, huolenpidosta – rakentui onnettomuuden aikaan poronhoidon ympärille. Kun poronlihaa, kaloja ja marjoja ei voinut syödä, kun eläimet oli teurastettava poikkeuksellisin aikoina, koko kulttuurin perustukset järkyivät. Poro ei ollut saamelaisyhteisölle vain ravintoa, vaan myös symboli, jonka ympärille päivittäinen viestintä ja vuodenaikojen syklit jäsentyivät.

Haastattelu osoittaa havainnollisesti, millainen kuilu tekniseen rationaliteettiin perustuvan viranomaisten informatiivisen riskitiedotuksen ja kokonaan toisenlaisessa olemisessa elävän vähemmistökuultuurin välillä oli. Viranomaiset jakoivat rahaa ja tietoa becquerelleista, mutta informaatiolla ja purkkiruualla ei voi korvata kokonaista kulttuuria.

Ontologiasta tutkija siirtyy käsittelemään Tv-uutisten vastaanoton epistemologiaa. Uutisten vastaanottotapahtumaa Vettenranta erittelee Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian avulla. Hän jakaa haastateltavansa teknistä, huolenpito- ja välittävää rationaliteettia kuvaaviin kategorioihin ja kuvailee niiden avulla eri vastaajatyyppejen kommentteja esitetystä tv-uutiskoosteesta. Analyysissä kiinnitetään erityistä huomiota yksityisen ja julkisen väliseen suhteeseen.

Itse pohdiskelin, olisiko ollut hedelmällisempää tarkastella haastattelupuheita moniäänisinä, jolloin sama puhuja edustaa kontekstista riippuen eri rationaliteet-

teja. Muutenkin kirjoittaja painottaa haastateltavien sosiaalista taustaa haastattelutilanteen kontekstin sijaan.

Autenttisuus vai konteksti?

Vettenranta arvioi haastateltavien puheen pääosin autenttiseksi ja rehelliseksi. Vaikka arvio tuntuu perustellulta, tässäkin kohdalla herää kysymys, eikö olisi hedelmällisempää lähteä kontekstista ja sen erittelystä. Silloin "epärehellinenkin" puhe olisi yhtä arvokasta tutkimusmateriaalia.

Eritystä ja poikkeuksellista tutkimuksessa oli juuri haastattelutilanne: onnettomuus uutisten yleisöä ei haastateltu välittömästi alkuperäisten uutisten näkemisen jälkeen, vaan yhdeksän vuotta myöhemmin.

Vettenranta referoi laajasti melko tuttuja asioita laadullisen tutkimuksen luonteesta ja konstruktivismiin lähtökohdista. Mutta oman tutkimuksensa erityisluonteen, haastattelutilanteen poikkeuksellisen kontekstin ja sen mahdollisen osuuden haastateltavien merkityksenantoprosesseihin hän jättää vähälle käsittelylle. Tätä metodologisesti kiinnostavaa ratkaisua olisi voinut käsitellä perusteellisemmin.

Vettenranta kirjoittaa haastateltavien näkemästä autenttisuudesta uutiskoosteesta. "Autenttisuus" tuntuu tässä hiukan oudolta, koska vastaanottokonteksti on kaikkea muuta kuin luonnollinen: kyseessä on järjestetty tutkimus-haastattelu yliopiston tiloissa, ajallinen etäisyys alkuperäisiin uutisiin on melkoinen ja tiettyä aihetta koskevassa koosteessa uutiset toimivat aivan eri kontekstissa kuin normaalissa uutislähetyksessä muiden uutisten joukossa.

Tv-uutiskoosteen teksti on literoitu, mutta Vettenranta ei analysoi sitä itse juuri lainkaan, vaan uutisia koskevat tulkinnot tulevat haastattelupuheiden perusteella. Tv-uutisten ja (ja niiden vastaanoton) analyysi olisi saattanut olla antoisampaa, jos haastateltaville esitetty uutisnäyte olisi ollut selvästi lyhyempi. Silloin uutisten vastaanoton analyysi olisi voitu

kytkä paremmin käsiteltävän mediatekstin erittelyyn.

Parempaan kriisitiedotukseen

Päätelmässään Vetternanta esittää poleemista kritiikkiä Norjan Therobyl-tiedotusta kohtaan. Kritiikki kohdistuu ensisijaisesti viranomaistiedotukseen eikä niinkään journalismiin. Kritiikki ei perustu tiedotusmateriaalin tutkimiseen, vaan tutkijan omiin kokemuksiin tiedottajana, aikaisempiin tutkimuksiin sekä haastateltavien puheiden analyysiin.

Tshernobyl-tiedotus Norjan tv-uutisissa epäonnistui, koska viestintätapahtumaan ei suhtauduttu vuorovaikutuksena, jossa vastaanottaja nähdään autonomisena toimijana ja hänen kulttuuriset lähtökohtansa otetaan huomioon. Tämän perusasian ohella Vetternannan teoksen kuvaukset viranomaisten puheiden epäselvyydestä, ristiriitaisuuksista ja pikkusieluisuudesta eri organisaatioiden välillä, samoin esimerkit tiedon salaamisesta, valheista ja manipulaatiosta, ovat hyvin opettavaista luettavaa jokaiselle kriisitiedotuksesta kiinnostuneelle.

PENTTI RAITTILA

Tolkullista vallankumouksellisuutta

**Seija Ridell:
TOLKULLISTAMISEN
POLITIikkaa.**

Television uutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta.

Acta Universitatis Tamperensis
617, Tampereen yliopisto:
Tampere 1998.

Seija Ridellin viime vuonna ilmestynyt väitöskirja osoittaa, että hänen lisensiaatintyönsä (1994) otoskko oli enteellinen: kaikki tiet vievät genreen. Jo lisensiaatintyönsään Ridell löytää sen kytkökseen kriittiseksi nimeämänsä gen-

reeteoriaan, jota hän väitöskirjassaan luonnehtii kulttuuritutkimuksen matkan varrelle jääneiksi "langanpäiksi" (s. 45). Tuo langanpää löytyy Birminghamin nykykulttuurin tutkimusyksikön 1970-luvun lopulla tekemästä Nationwide-ajankohtaisohjelmaa käsitelleestä tutkimuksesta ja erityisesti David Morleyn (1981) siihen liittämästä itsekritiikistä. Näin kommentoi Ridell lisensiaatintyönsään (s. 176) tuolloin ajankohtaisen reseptitutkimuksen ja Birminghamin perinnön suhdetta: "Nimenomaisessa pyrkimyksessään eritellä teksti/yleisö -suhdetta tekstin yleisöön kohdistaman (ideologisen) puhutun kannalta 'muinainen' Nationwide-projekti tarjoaakin reseptitutkimusta hedelmällisempiä lähtökohtia diskursiivisesta vallankäytöstä kiinnostuneelle geneeriselle lähestymistavalle."

Väitöskirjassaan Ridell lähtee kulkemaan 'syvemmälle genreen' nimenomaan tätä langanpäättä kerien. Hän toteaa Morleyn pyrkineen omassa kritiikissään hakemaan ratkaisua uloskoodausmalliin ongelmien genre-teorian suunnalta. Ridell paaluttaa suhteensa Morleyn itsekritiikkiin seuraavasti:

"Morleyn ehdotukseen kannattaa mielestäni palata. Kaikessa alustavuudessaan hänen sisään/uloskoodausmalliin esittämänsä 'korjaukset' tarjoavat hedelmällisiä aineksia merkityksellistämisen muotoja ja käytäntöjä laajasti ja kriittisesti tarkastelevan kulttuurisen lähestymistavan kehittämisiksi. Tällainen 'yhteiskunnallistettu genre-teoria' olisi kiinnostunut niistä Hallin hahmottelemista prosesseista, joissa 'merkityksen kartastot' luonnollistuvat ja laitostuvat vakiintuen arkijärjen rakennuspuiksi. Erityisesti se olisi harrastunut siitä 'tulkitsevasta työstä', jossa maailmaa tolkkulistetaan näiden kartastojen mukaisesti. Empiirisesti se paneutuisi tapoihin, joilla vastaanoton merkitysprosessit osallistuvat yhteiskunnan ja sen valtasuhteiden tuottamiseen ja ylläpitämiseen. Kyseessä on projekti, joka tämänhetkistä kulttuurista yleisötutkimusta ei kiinnosta ja johon se nykyisistä lähtökohdistaan ei pystyisi tarttu-

maankaan." (s. 45; viittaukset ja lähdeviitteet poistettu)

Tästä lainauksesta löytyvät Ridellin väitöskirjan lähtökohtia kuvaavat keskeiset määritykset. Lainauksen loppu on huomionarvoinen siksi, että siinä nimetään se tutkimusalue, jolla Ridell katsoo liikkuvansa eli kulttuurinen yleisötutkimus. Sen nykysuuntauksista reseptitutkimus on Ridellin mukaan korostanut intertekstuaalisuutta ja sille perustuvaa merkitysten moninaisuutta (s. 72). Sitä seuranneessa 'etnografisessa siirtymässä' merkitysten kontekstuaalisuus on puolestaan viety niin pitkälle, ettei televisio tutkijoiden analyysissä enää eroa muista kodinkoneista. Ridell toteaa, että muutoksen seurauksena merkityksellistämisen konventioväliittisyys on jäänyt taka-alalle ja samalla näköpiiristä ovat kokolailla häituneet vastaanoton laajemat yhteiskunnalliset kontekstit (s. 31).

Ridellin oma projekti eli kriittinen genretutkimus tarttuu intertekstuaalisen monimerkityksellisuuden sijasta merkityksenantoa yhdenrnuikaistaviin tendensseihin. Näillä tendensseillä on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen taustansa, mutta ne ovat Ridellin mukaan myös yhteydessä niihin viestintäteollisuuden puiteistamiin tapoihin, joilla joukkoviestintätekstejä tuotetaan ja vastaanotetaan. Hän korostaa lisäksi genrekäsitteensä dynaamisuutta, millä hän viittaa merkitysprosesseihin sosiaalisena ja symbolisena toimintana; yhdenmukaistavatkin tendenssit syntyvät toiminnasta, johon ovat osallisia niin tekstien tuottajat kuin vastaanottajatkin. Ajatus genrestä joukkoviestintän tuotannon ja vastaanoton näkökulmia yhdistävänä käytäntönä ja toimintana löytyy brittiläisen kulttuuritutkimuksen langanpäitä nykimällä, ja sitä kautta Ridell myös vetää esiin kysymyksen etusijalle asettuvasta luennasta. Viimeksi mainittu langanpää on metodologisesti tärkeä erityisesti siksi, että se antaa Ridellille perustan sisällyttää television uutistekstien analyysin osaksi tutkimusasetelmaansa. Joukkoviestintän genreytymistä tutkittaessa ei siis ole yhdentekevää, millaisia

artitot